

Le Guin Dünyasında Yolculuk

Bahar Muratoğlu

baharmuratoglu@hotmail.com

ELYAD—DAL Araştırma Laboratuvarları

Ursula K. Le Guin
(1929 -)

“ ...

*Kaş çatıyor
Bütün yüzler; seçin öyleyse. Seyyahlar
Kendi yolculuklarını anlatırlar, sizinkini değil.
Basılacak sağlam yerleri saklamaz buz.
Kayaları okuyun. Onların sözü yaşar.
...” (Everest)*

Ursula Le Guin, bize iyi edebiyat ve hayal gücünün sınırlarında yarattığı dünyalara yolculuklar sunar. Bizi, denizlerde, adalarda, vadilerde, yeraltında ve gökyüzünde gezdirir; büyücülerin peşine takar, puslu havalarda yelkenlilere bindirir. Bir gün uzay gemisine koyar ve başka gezegenlere götürür. Başka toplumlardan, başka hayatlardan, başka sistemlerden bahseder. Bir gün elimizden tutup yeraltındaki karanlık labirentlere indirir. Bize zamanın çizgisel değil, döngüsel olduğunu anlatır. “Gerçek yolculuk geri dönüştür” der, “denge” der, “bütünlük” der, “doğa” der. Cinsel kimlikten / özgürlükten söz eder. Baskıları reddeder, ideolojik kandırmacaları gösterir. İnsan ruhunun derinlerine iner.

Fantazi, bilim-kurgu ve ütopya yazarı olarak bilinen Le Guin, aslında bundan çok daha fazlasıdır ve şu anlamda gerçekçi bir yazar sayılabilir: Fantastik öykülerinde kullandığı simgelerin, gerçek hayatta, gerçek insanda açık olarak karşılıkları vardır. O öykülerde anlattığı yolculuklar gerçekten yaptığımız yolculuklardır. Bilim-kurgu ve ütopyalıysa, ya gerçek dünyanın bir göstergesi ya da gerçek dünyaya gönderme yapan alternatif toplum türleridir. Bu toplumların sistemlerinin nasıl işlediği anlatılır ve gerektiğinde sistem içindeki çelişkiler de ortaya serilir. Ve Le Guin ekler: “Ütopya imkansızdır. Ama yazabiliriz.”

Ursula Le Guin kendini “Taocu, anarşist, feminist ve çevreci” olarak tanımlıyor: Taoculuk, insanın hareketsiz kalmasıyla huzuru ve sukuneti bulmasıdır. Bununla beraber kendini dinlemesi ve kendi içini okumasıdır. Doğanın ideal düzenine uymak, onu doğru ve iyi kabul etmektir. İyiliğin erdemlilikle gerçekleşmesi ve iyilik eğilimini gerçekleştirmektir. Anarşizm, başta devlet olmak üzere bütün baskıcı kurumların varlığını reddetmektir. Toplumu en uygun ve verimli biçimlenişine, yani doğal biçimlenişine bırakmaktır. Anarşizmde bireysel çeşitlilikler, yetenekler ve yaratıcılık bu şekilde gelişir. Baskı ve korku yoktur. İşbirliği ve sevgi vardır. Devlet yerine, bu işbirliği ve sevgi içinde çalışan kurumlar ve federasyonlar konular. Bireysel - toplumsal ahlak ön plandadır. Feminizm; toplumun sınıflara bölünmesiyle ve özel mülkiyetin gelişmesiyle, çocuğun babasının belli olması amacıyla, kadının özel bir mülk sayılarak gizlenmesi ve kapatılmasıyla, erkekte aşağı bir tür olarak gösterilmesi ve ona erkeklere tanınan hakların tanınmamasıyla ortaya çıkan, kadınlara eşit haklar ve özgürlükler verilmesini savunan ideolojidir. Çevrecilik, doğaya saygıdır. Doğayı ve onun çeşitliliğini korumaktır. Onu politika, çıkar, teknoloji, maddiyat ve modern dünya adına tahrip etmeye karşı çıkmaktır. Doğayla bir bütün olmaktır.

Le Guin bütün bunların toplamıdır. Onu okudukça ve anladıkça, onun üzerinde düşündükçe ve tartışıkça, bunları nasıl özümlediğini, tek bir potada erittiğini ve nasıl kendi özgün tarzını yarattığını görürüz. Hayal gücünü zorlayan öykülerle bize ne demek istediğini yavaş yavaş daha iyi farketmeye başlarız.

Yazarın Yerdeniz Serisi; büyücüler, ejderhaları, takımadaları, sisli denizleri ve tılsımlarıyla, okuduktan sonra burnunuzda adaçayı kokularıyla, Yerdeniz’in gerçek olduğuna inanma (ya da en azından inanmak isteme) eğilimi gösterebileceğiniz bir öykü. Ben ise işi daha da ileriye götürüp Yerdeniz’in “gerçek” olduğunu iddia edeceğim: Le Guin bu öyküde; doğumu, yeniden doğumu, büyümeyi, cinselliği, yıkımı, ölümü, özgürlüğü, sanatı, dengeyi, bütünlüğü, bilinçaltını, insanın korkularını, kötü ve zayıf yanlarını, bunlarla yüzleşmesini ve en önemlisi iç yolculuğunu anlatır. Serinin ilk kitabı “Yerdeniz Büyücüsü”nde (Yerdeniz I)¹ Le Guin, kendi deyimıyla “Sanat hakkındaki görüşleri sanatçılara en yakın gelen psikolog” Carl Gustav Jung’un “gölge” arketipini kullanır. Gölge öteki yüzümüz, karanlık kardeşimizdir. O; masallardaki canavarlar, düşmanlar, yılanlardır. İçimizdeki kabul etmek istemediğimiz, yüzleşmediğimiz, bastırduğumuz karanlık yönler ve eğilimlerdir. Jung’un kendisi gölge için şöyle diyor: “Herkes bir gölgeye sahiptir, bu gölge bireyin bilinçli yaşamında ne kadar az içeriliyorsa, o kadar kara ve yoğun olur.” Kendi gölgesiyle yüzleşemeyen insan suçu başkalarına atar, onları kötü diye niteler. Oysa ki yapılması gereken; onunla yüzleşmek, onu kabul etmektir. O kontrol edilebilir. Büyümek burada başlar. İşte Le Guin “Yerdeniz Büyücüsü”nde, büyücü olma yolundaki Ged’in önce kendi gölgesinden kaçmasını, sonra onu takip edip onunla yüzleşmesini ve büyümesini anlatıyor. “Atuan Mezarları” (Yerdeniz II)² ise cinsellik, ya da bir başka deyişle bir kadının büyümesi hakkında. Yeraltındaki karanlık labirentlerin rahibesi Tenar’ın topraklarına ışığın ve erkeğin girmesi yasaktır. Ancak Tenar bir gün bu karanlıkların içinde ufak bir ışık görecektir. Bir büyücü yasak labirentlere girmeyi başarmış ve ufak bir tılsım ışığı yakmıştır. Tenar’a gerçek ismini ve kim olduğunu hatırlatan, kendisini keşfetmesini sağlayan, ona karanlık güçlerin dünyasından başka bir dünya daha olduğunu

gösteren ve onu ışığa çıkararak da odur. Ancak aynı erkek, Tenar'a onunla kalamayacağını söyleyecek ve bu önce yıkımla, daha sonra da gerçekten özgür olduğunun bilinciyle sonuçlanacaktır. "En Uzak Sahil" in (Yerdeniz III)³ konusu ise ölüm. Le Guin bu kitabın daha tutarsız ve daha eksik olmasını buna bağlıyor, ama bu kitabı çok sevdiğini de ekliyor.

Yerdeniz kitaplarında daha birçok simge var. Örneğin; Kadim Lisan'da konuşan ejderhalar bilinçaltımızı simgelemekte. Ejderhalarla konuşmak çok az insanın başarabildiği bir durum ve bunu başaranlara "Ejderha Efendisi" deniyor. Bir başka simge ise "gerçek isim": Gizli yanlarımızı, zayıf yönlerimizi ya da korkularımızı temsil ediyor. Gerçek isminizi bilen bir büyücü size hükmedebilir, bu yüzden bu isimler ancak çok güvenilen insanlara söylenmelidir. Yalnız, usta büyücülerin siz söylemesiniz de isminizi bulma kabiliyetlerinin olduğunu unutmamak gerekir. Yerdeniz'de yine önemli olan bir konu ise; usta büyücülerin, gerçekten çok gerekmedikçe büyü yoluyla bir şeyin özünü değiştirmenin yanlış olduğunu vurgulamalarıdır. Çünkü: "Yerdeniz'de bir ağaçtaki bir yaprağı değiştirmek, bütün Yerdeniz'i değiştirmektir." Le Guin burada "denge" den, "her şeyin aslında bir bütün olduğundan" ve "birlik"ten söz eder.

Yalnız burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var. Le Guin, Yerdeniz'i önceden niyet edip icat etmediğini, kendi kendine "Hey, bak, ada bir arketiptir, takımada süper bir arketiptir, öyleyse haydi bir takımada yapalım!" diye düşünmediğini belirtmektedir. O mühendis değil, kaşıftır. Yerdeniz'i keşfetmiştir.

Ve üçleme için şöyle der: "Büyücülük sanatçılıktır. Öyleyse üçleme de bu sanat hakkındadır, yaratıcı tecrübe, yaratıcı süreç hakkındadır. Fantazide daima bu döngüsellik vardır. Yılan kendi kuyruğunu yer. Rüya kendilerini açıklamalı."

Yazar üçlemeye yıllar sonra "Tehanu"yu (Yerdeniz IV)⁴ eklemiş, daha sonra ise Yerdeniz'de geçen çeşitli öykülerin anlatıldığı "Yerdeniz Öyküleri" (Yerdeniz V)⁵ çıkmıştır. Ayrıca ülkemizde henüz yayımlanmamış "The Other Wind" adında altıncı bir kitap daha bulunmaktadır.

"Mülksüzler"⁶ ise Le Guin'in anarşist ütopyası... Ancak gerçek anlamda "anarşist". Birçok insanın anladığı gibi sağı solu bombalamak, yıkmak, tahrip etmek anlamında anarşizm değil. Devletin, paranın, baskının, mülkiyetin, toplumsal-bireysel anlamda aidiyetin olmadığı; otoritenin yok olduğu, bilincin, ahlakın, kolektif çalışmanın temel olduğu bir sistem olarak anarşizm. Anarres gezegeninde işte bu şekilde yaşayan bir toplum vardır. Anarresli bilimci Shevek; sistemi bizim dünyamıza oldukça benzeyen Urras gezegenine gittiğindeyse karşılaştırma başlayacaktır. Pırılmalı ve süslü dünyamızın, güzel kıyafetlerimizin, sahip olduğumuz arabaların altında neler var? Gökdelenlerin, şık lokantaların, alışveriş merkezlerinin arka sokaklarında neler yaşıyor? Eşyalar ve topraklar üzerinde mülkiyet hakkı iddia etmeye başladığımızdan beri, insanlar üzerinde de mi mülkiyet hakkı iddia etmeye başladık? Ve birileri bize ne yapmamız gerektiğini söylemeden de, üzerimizde baskı olmadan da, yapmamız gerekeni gerçekten bulamaz mıyız? Bireysel farklılıklarımızı yok etmek zorunda mıyız?

Yazar bu romanında anlattığı anarşizm için şöyle diyor: "Anarşizmin baş hedefi, ister kapitalist ister sosyalist olsun, otoriter devlettir; önde gelen ahlaki ve ilkesel teması ise işbirliğidir (dayanışma, karşılıklı yardım). Tüm siyasal kuramlar içinde en idealist olanı anarşizmdir, bu yüzden de bana en ilginç gelen kuramdır."

Le Guin, bilim-kurgunun en önemli iki ödülü "Hugo" ve "Nebula"yı alan kitabı "Karanlığın Sol Eli"ni⁷ ise şöyle tarif eder: "Cinsiyeti ortadan kaldırdım ve geride ne kaldığına baktım." Bu romanda anlatılan Kış gezegenindeki insanlar; sadece yılın belirli dönemlerinde, o anki hormonal durumlarına göre kadın veya erkek olmaktadır. O dönemler dışında cinsiyetsizdirler. Dolayısıyla bu gezegende cinsiyet bir güç veya otorite aracı değildir. Arkadaşlık / sevgililik, sahip olan / sahip olunan kavramları değiştirmiştir. Bir gün bu gezegene uzaydan bir erkek elçi gelir ve sorgulama başlar.

Kış, aynı zamanda, hiçbir şey bilmemenin ve şimdinin, ilerlemeden ve gelecekte daha önemli olduğu bir gezegendir.

"Hep Yuvaya Dönmek"⁸ kitabında ise Le Guin; insanlığın kendini yıkıma sürüklemesinden sonra, Kuzey Kalifornia'da, Na Vadisi'nde, yerlilerinkine benzer bir hayat yaşayan barışçı Keş Halkı'nı anlatır.

Keş Halkı için teknolojinin esiri olmak, giderek daha fazla tüketmek, savaşmak gibi modern dünyanın alıştığı kavramlar çok yabancısıdır. Onlar zamanı, mevsimlik danslarıyla, çizgisel değil döngüsel yaşarlar. Doğaya saygılıdır, onunla bir bütün olurlar. Gerekmedikçe hiçbir hayvanı öldürmezler, hiçbir bitkiyi koparmazlar. Bunları yapmaları gerektiğindeyse, önce doğaya saygılarını sunarlar. Keş Halkı, bireysel farklılıkları olduğu gibi kabul eder ve insanları birbirine benzetmeye çalışmaz, değişime önem verir. Le Guin bu gelecek mitolojisinde insanlığa yüzyıllar önce unuttuğu bazı değerleri hatırlatıyor.

Ursula Le Guin; kendi hayal gücünü değil, sizinkini zorlar. Çünkü onunki sınırsızdır. Bütün bunlar onun içine doğar. Aklında belirir. Kalemine akar. Hepsinin oluşumu doğaldır. Ve nihayetinde, gözümüzü o sınırsız hayal gücüyle açar. Bir yandan modern hayatın doğduğumuzdan beri bize empoze edilen ve artık alıştığımız sistemlerinin, kurallarının, yargılarının, değerlerinin neler olduğunu hatırlatır. Bir yandan da bize alternatifler ve kaçamaklar sunar. İnsan ruhunu ve kendine dönmeyi, büyümeyi ve yüzleşmeyi, kim ve ne olduğunu keşfetmeyi anlatır. Derinlere iner. Ve Le Guin'in en önemli özelliklerinden biri de tüm bunları yaparken eserlerinin edebi değerinin her zaman yüksek olmasıdır. Sanırım usta olmak işte böyle bir şey. Deha olmak da...

Burada son sözü Le Guin'e bırakalım: "Büyümemiz için bize gereken gerçekliktir, insan erdemini ya da kötülüğünü aşan bir bütünlük. Bilgiye, kendimizi bilmeye ihtiyacımız var. Kendimizi ve gölgemizi görmemiz gerekir... Fantazi iç benliğin dilidir. Fantazinin çocuklara ve başkalarına öyküler anlatmak için bana en uygun gelen yol olduğundan başka bir şey söylemeyeceğim."

- 1 Yerdeniz Büyücüsü (Yerdeniz I), Ursula Le Guin, Metis
- 2 Atuan Mezarları (Yerdeniz II), Ursula Le Guin, Metis
- 3 En Uzak Sahil (Yerdeniz III), Ursula Le Guin, Metis
- 4 Tehanu (Yerdeniz IV), Ursula Le Guin, Metis
- 5 Yerdeniz Öyküleri (Yerdeniz V), Ursula Le Guin, Metis
- 6 Mülksüzler, Ursula Le Guin, Metis
- 7 Karanlığın Sol Eli, Ursula Le Guin, Ayrıntı
- 8 Hep Yuvoaya Dönmek, Ursula Le Guin, Ayrıntı

Çevrilmiş diğer kitapları: Hayaller Şehri (İmge), Bağışlanmanın Dört Yolu (Metis), Sürgün Gezegeni (İthaki), Balıkçıl Gözü (Metis), Rocannon'un Dünyası (Metis), Başlama Yeri (İletişim), Gülün Günlüğü - Seçme Öyküler (Ayrıntı), Kadınlar Rüya Ejderhalar - Deneme Seçkileri (Metis), Dünyaya Orman Denir (Metis), Başka Bir Yer (K Kitaplığı).

Yerdeniz